

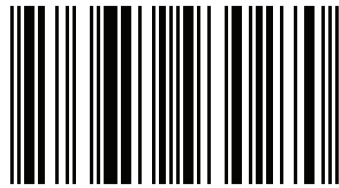
"Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış" kitabı on beş yazar ve iki editörün katkılarıyla hazırlanan; eğitim fakültesi öğrencilerine, öğretmenlere, akademisyenlere ve velilere hitap eden, alana disiplinler arası bir bakışla yaklaşan akademik bilimsel bir kitaptır. Kitabımız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Erken Çocukluk Çağında Gelişim"dir. İkinci bölüm "Dünden Bugüne Okula Hazırbulunuşluluk"tur. Üçüncü bölüm "Erken Çocukluk Çağında Eğitim"dir. "Erken Çocukluk Çağında Dil ve Edebiyat" dördüncü bölüm iken "Erken Çocukluk Çağında Özel Eğitim" beşinci ve son bölümdür.

Ömer Özyılmaz (Ed.)
Hatice Kadioğlu Ateş (Ed.)

Ömer ÖZYILMAZ, Hatice KADIOĞLU ATEŞ, Latife KABAKLI ÇİMEN, Fatma YAŞAR EKİCİ, Hatice VAĞANSEVER BAYRAKTAR, Özlem GÜNEŞ, Gülcan ARUSOĞLU, Necmettin ÖZMEN, Nil Didem ŞİMŞEK, Çiğdem Nilüfer UMAR, Zeki ILGAR, Arzu ARSLAN BUYRUK, Beyza KIRCA, Beyzanur YILDIRIM, Semra COŞGUN ILGAR.

Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış

978-3-659-93027-0

Ömer Özyılmaz, Hatice Kadioğlu Ateş (Eds.)

**Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler
Arası Bakış**

Türkçe Özel Seri

Impressum / Knye

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek: Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.d-nb.de> abrufbar.

Alle in diesem Buch genannten Marken und Produktnamen unterliegen warenzeichen-, marken- oder patentrechtlichem Schutz bzw. sind Warenzeichen oder eingetragene Warenzeichen der jeweiligen Inhaber. Die Wiedergabe von Marken, Produktnamen, Gebrauchsnamen, Handelsnamen, Warenbezeichnungen u.s.w. in diesem Werk berechtigt auch ohne besondere Kennzeichnung nicht zu der Annahme, dass solche Namen im Sinne der Warenzeichen- und Markenschutzgesetzgebung als frei zu betrachten wären und daher von jedermann benutzt werden dürften.

Deutsche Nationalbibliothek tarafından yayınlanan bibliyografik bilgiler: Deutsche Nationalbibliothek, bu yayını Deutsche Nationalbibliografie'de listeler; detaylı bibliyografik bilgi İnternet'te <http://dnb.d-nb.de> sitesinde mevcuttur.

Bu kitapta bahsedilen herhangi bir marka ve rn adı, tescilli marka, marka veya patent korumasına tabidir ve ilgili sahiplerin ticari veya tescilli markalarıdır. Marka, rn, ortak ve ticari adların, ürün açıklamalarının v.s. işbu eserde özel işaretleme olmadan bile kullanılması, hiçbir surette, bu çeşit adların tescilli marka ve marka korunması kanunu açısından kısıtlanmamış ve böylece herkes tarafından kullanılabilir olduğu şeklinde yorumlanamaz.

Coverbild / Kitap kapaėı resmi: www.ingimage.com

Verlag / Yayıncı:

LAP LAMBERT Academic Publishing

ist ein Imprint der / yayınevinin bir ticari markasıdır

Omniscriptum GmbH & Co. KG

BahnhofstraÙe 28, 66111 Saarbrücken, Deutschland / Germany

Email / E-posta: info@omniscriptum.com

Herstellung: siehe letzte Seite /

Basım yeri: son sayfaya bakın

ISBN: 978-3-659-93027-0

Copyright / Telif hakkı © 2016 Omniscriptum GmbH & Co. KG

Alle Rechte vorbehalten. / Her hakkı saklıdır. Saarbrücken 2016

Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ

YAZARLAR

Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ

Yrd. Doç. Dr. Latife KABAKLI ÇİMEN

Yrd. Doç. Dr. Fatma YAŞAR EKİCİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

Yrd. Doç. Dr. Özlem GÜNEŞ

Yrd. Doç. Dr. Gülcan ARUSOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Necmettin ÖZMEN

Yrd. Doç. Dr. Nil Didem ŞİMŞEK

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Nilüfer UMAR

Yrd. Doç. Dr. Zeki ILGAR

Araş. Görev. Arzu ARSLAN BUYRUK

Araş. Görev. Beyza KIRCA

Araş. Görev. Beyzanur YILDIRIM

Semra COŞGUN ILGAR

KİTAP BÖLÜMLERİ

Erken Çocukluk Çağında Gelişim

Prof. Dr. Ömer Özyılmaz

Erken Çocuklukta Kişilik Gelişimi.....7

Yrd. Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

Erken Çocuklukta Yetişkinliğe Empatinin Gelişimi.....27

Araştırma Görevlisi Arzu Arslan Buyruk

Erken Çocukluk Dönemindeki Öğrencilerin Zihinsel Modelleri.....81

Yrd. Doç. Dr. Latife Çimen

Erken Çocukluk Döneminde Sosyalleşme.....99

Araştırma Görevlisi Beyza Kırca

Erken Çocukluk Döneminde Bağlanma.....151

Yrd. Doç. Dr. Gülcan Arusoğlu ve Araştırma Görevlisi Beyzanur

Yıldırım

Erken Çocukluk Döneminde Beslenme: Oyun Çağından, Okul Öncesi
Döneme.....165

Dünden Bugüne Okula Hazırbulunuşluk

Yrd. Doç. Dr. Hatice Vatansever Bayraktar

Erken Çocukluk Eğitiminden İlkokula Geçişte Hazırbulunuşluk.....191

Yrd. Doç. Dr. Özlem Güneş

Erken Çocukluk Dönemine Dair Unutulmuş Bir Gelenek: Bed'-İ Besmele-
Âmin Alayı.....223

Erken Çocukluk Çağında Eğitim

Yrd. Doç. Dr. Fatma Yaşar Ekici

Erken Çocukluk Eğitiminde Reggio Emilia Yaklaşımı: “Çocuğun Yüz Dili”.....245

Erken Çocukluk Dönemine ve Eğitimine Farklı Bir Bakış: Montessori Yaklaşımı.....271

Yrd. Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

Erken Çocukluk Döneminden İlkokula Dinleme Becerisinin Gelişimi.....293

Erken Çocukluk Çağında Dil ve Edebiyat

Yrd. Doç. Dr. Necmettin Özmen

Çocuk Melek Mi, Nur Mu, Çiçek Mi...?.....331

Yrd. Doç. Dr. Nil Didem Şimşek

Okul Öncesi Dönemde Ana Dili Eğitiminde Metaforik Algı Oluşturabilme Süreci Üzerine.....363

Erken Çocukluk Çağında Özel Eğitim

Yrd. Doç. Dr. Zeki Ilgar ve Semra Coşgun Ilgar

Erken Çocukluk Döneminde Kaynaştırma Eğitimi.....377

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Nilüfer Umar

Erken Çocuklukta Özel Eğitim.....423

Erken Çocuklukta Üstün Zekalı ve Yetenekliler483

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ANA DİLİ EĞİTİMİNDE METAFORİK ALGI OLUŞTURABİLME SÜRECİ ÜZERİNE

Nil Didem ŞİMŞEK*

*“Çocuklar için söylenen bütün metaforlar
güzeldir; çünkü çocuklar güzeldir.”*

Metafor Kavramının Panoraması

Kavram; değişik disiplinlerde değişik anlamlar kazandıkça karmaşa üretmeye başlar. Ortak ilginin, ortak nesne ve olaylara dönüşümü insanları kavramlar vasıtasıyla yaşadığımız ortamın karmaşasından kurtarır. Aslında son derece basit bir ifadeyle kavram; aralarında ilgi bulunan nesne ve olayların sembolleştirilmiş hâlidir. Kavramlar birer cins isim gibidir. Eğer bu cins isimler olmasaydı, çevremizdeki her nesneyi farklı farklı algılardık.

Sözlük düzeyinde metafor kavramı; Fransızcadan dilimize geçen “mecaz” anlamında kullanılan bir sözcüktür (<http://www.tdk.gov.tr>). Büyük Türkçe Sözlük (<http://www.buyukturkcesozluk.com/kelime/metafor>)’te de “mecaz” olarak geçmektedir. Ancak; metafor kavramının birçok algılanma biçimi vardır. Bazı araştırmacılar ve sözlükçüler ise; bütün mecazları kapsayan bu kavram için “genel metafor”, benzerlik içeren aktarmalar için “sınırlı metafor” terimini kullanmaya başlamışlardır.

Genel eğilim şu şekildedir: Benzetmeyi teşbih, eğretilmeyi metafor, değişmeceyi de mecaz olarak almak. Bunun dışında benzetmeyi içeren her aktarmanın metafor olduğunu söyleyenler de vardır. Halbuki; metafor, eğretilmeden daha farklı, hatta daha geniş ve kapsamlı bir kavramdır.

Anlambilime göre ise; “metafor” kavramı incelendiğinde görülür ki; Uğur (2007) yazısında, kelimenin Aristo’nun Poetika ve Retorik adlı kitaplarında, mecaz (değişmece) anlamında kullanıldığını söyler. Sözcük; “transfer” anlamına gelen Grekçe “metapherein”den türemiştir. Yazar, gene aynı eserinde (Uğur, 2007); Antikçağ sonlarına doğru kelimenin anlam daralmasına uğradığını, yalnızca benzerlik yoluyla yapılmış aktarmalar

sonucu oluşan anlam olgusu için kullanılmaya başlandığını belirtmiştir. Bu nedendir ki zamanla; benzetme içerse de içermese de bütün aktarmalara “metafor” denmiştir.

Daha derin bir yaklaşımla; mecaz ve eğretilme aynı içeriğe sahip değildir. Her aktarma bir metafor değildir. Yunancadan çevirilerde “metafor” olarak kalan kavram Türkçede “eğretilme” olarak bilinmektedir. Mehmet H. Doğan (2008) “Aristoteles/Retorik” isimli çevirisinde “metafor”u eğretilme; Samih Rifat (2003) da “Poetika” çevirisinde aynı şekilde “metafor”u eğretilme olarak vermiştir. İsmail Tunalı (1995) ise “Poetika” çevirisinde “metafor”u mecaz diye çevirir.

Daha çok edebiyat derslerinde bir söz sanatı olarak karşımıza çıkan bu kavram, bütün dillerde anlatımı güçlendirmek, çarpıcı hâle getirmek için kullanılan bir benzetmedir. “Benzetme, bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek için bir başka nesne ve eylemden yararlanarak, onu anımsatma yoluyla gerçekleştirilir.” (Aksan, 1998). Aynı bakış açısıyla Lakoff ve Johnson, 2005) da; “Öz olarak metafor bir şeyi başka bir şeye göre anlamlandırmak, ifadelendirmektir.” demektedirler.

Ancak; “Metaforlar günlük hayatta kullandığımız dili sadece süslemeye yönelik bir söz sanatından ibaret değildir, onların insan hayatındaki önemi bundan çok daha fazlasını kapsar. Metafor kavramı Türkçede ‘eğretilme’ veya ‘istiare’ olarak kullanılmasına karşın, bu iki kavram da metaforun özünü ıskalamaktadır.” (Demir, 2005: 13). Aynı eserde çevirmen metaforu: “Bir kelimenin anlamını geçici olarak başka bir kelime için kullanma...” (Demir, 2005: 12) olarak belirtmektedir.

Aydın (2006) ise bu kavramı şu şekilde özetlemektedir: “Metafor, bir şeyi veya bir fikri ona benzer niteliklere sahip başka bir şey ile genelde ‘gibi’, ‘benzer’ sözcüklerini kullanmaksızın istenen tanımlamayı yapmak, anlatıma üslup güzelliği ve kolaylığı katmak için kullanılan sözcük ya da sözcük kümesidir. Başka bir deyişle metafor; bir kavramı, kelimeyi, terimi, olguyu daha güzel ve iyi anlatmak amacıyla, başka bir anlamda olan bir sözcükle ilgi

kurularak benzetme yoluyla kullanılmasıdır.” Metaforla ilgili görüşlere bakıldığında hemen hemen hepsinin birbiriyle örtüştüğü sonucuna ulaşabiliriz. Gene Batı’dan bir başka alıntıyla devam ettiğimizde özetle şu tanımla karşılaşırız: “Metaforlar, kelimelerin başka anlamlar üstlenerek, bireylerde farklı anlamlar yarattığı sembolik söyleyişlerdir. Kelimenin dilde kullanımı süreklilik kazanarak belli bir zaman dilimi içinde sabitlenmiş anlamlarına gerçek anlam; kullanım içinde bir başka sözcüğün anlamını bir yönüyle üstlenmeyle edindiği anlamlara da metafor denmektedir.” (Guiraud, 1994). Burada sözü edilen; kaynak sözcüğün hedef sözcük vasıtasıyla kazandığı bir başka anlamdır.

Forceville (2002) ise metaforu sorularla şöyle özetler: “Bir şeyin metafor olarak kabul edilebilmesi için üç sorunun cevaplandırılması gerekir; 1- Metaforun konusu nedir? 2- Metaforun kaynağı nedir? 3- Metaforun kaynağından konusuna aktarılması istenen (düşünülen) özellikler nelerdir?” Yob (2003: 134) da; temelde metaforun söz ettiği olgunun kendisi olmadığını, onun sadece bir sembolü olduğunu söyler. Metafor, sembollerin hâkim olduğu bir dilsel araçtır. “Günlük konuşma dilinde isim, fiil, sıfat veya niteleyiciler olarak kullanılır.” (Palmquist, 2001).

Metafordan Eğitime Algı Süreci

Metafor, söylemi süslemeye yarayan bir söz sanatıdır. Metaforlar yoluyla dünyayı farklı görür, algılar hatta üretici düşünceler yapabiliriz. Metaforun temelinde “dikkat çekme, ayırt edici olma...” gibi amaçlar olduğu söylenebilir. Morgan (çev. Gündüz Bulut; 1998: 14)’a göre; “Metaforun ilginç yönlerinden biri, her zaman bu tür tek yönlü bir kavrayış üretmesidir. Metafor, belki yorumlar öne çıkarırken, diğerlerini arka plana iter. Böylece, metafor, insanın aslanca cesaret, güç ya da yırtıcılığına dikkat çekerken, aynı kişinin pekala bir domuz, bir iblis, bir ermiş, bir baş belası veya bir münzevi de olabileceği olgusunu örter.”

Ana dili bir metafor olarak algıladığımızda; aynı evrenin algısı, annenin dünyası ya da annenin bilincidir, diyebiliriz. Böyle bir mantıkla ana

dile baktığımızda; ana dilinin işlevi konusunda ayrı ayrı metaforik algılama evreleri oluşturabileceğimizi* söyleyebiliriz:

- 1- Her ana dilinin kuşkusuz kendi mantığı, kendi imgeleri vardır. Bunun üzerinden metafor gelişimi yapılabilir.
- 2- Ana dilinin gelişimi için model imgeler oluşturulabilir.
- 3- Ana dilinin kendine has diyalektik mantığı sorgulanabilir. Bunu; ortak değerlerin inşası olarak değerlendirdiğimizde; bir nesnenin, bir kavramın, bir olayın, olgunun farklı dillerde farklı şekillerle anlatılması ve algılanması gerekir. Örneğin; “Hadi oğlum aslan gibi aç ağzını!” dediğimizde aslında yaptığımız şey; bir metaforik algı oluşturma sürecidir. Ya da; “Benim prenses kızım!” dediğimizde gene aynı bilinçle ailenin kızlarını prensese benzeterek övmesi ve onu hedeflediği kavramla ilişkilendirmesi söz konusudur. Ana dili yeni yeni öğrenmekte olan bir çocuk açısından bakıldığında da metaforu; bir “akıl yürütme” biçimi olarak algılayıp dil becerilerini bu algı yöntemiyle öğretmekte fayda sağlanabilir.
- 4- Çocuklarla dilin zıtlıklarını içeren oyunlar oynamak, soyut hisleri ve duyguları kavratmak açısından önemli olabilir.
- 5- Ana dilini öğrenen ve öğreten ilişkisi içinde dil ötesi oyunlar üretilebilir ve bu durum, metaforik algıları geliştirebilen çok önemli örnekler olarak sayılabilir.

Metafor, bir paradoks olarak görülmemelidir. Bu durum tamamıyla kavramların zamanla kalıplaşmasıyla ilgilidir. Metafor; bir düşünme biçimidir aynı zamanda. Hele ki pedagojik anlamda bu kavrama bakış; son derece eğlenceli de olabilmektedir. Hatta; Monroe Beardsley, metaforun minyatür bir şiir olduğunu belirtir. Dünyada eğitim alanında “metaforik algıyla eğitim” kavramı ve bunu temel alan yeni öğretim teknikleri ortaya çıkmaktadır. Böylece metafor; ince işlenmiş, küçük bir şiir parçası gibi duyanı etkileyen bir hâle bürünür. Bu nedenle; okul öncesi çocuklarına

yapılabilecek etkinlikler kapsamında; metaforların doğru seçilmesi ve doğru metafor uygulamaları yapılması gerekir.

Bilinmeyen bir durum olarak “hedef”in, bilinen bir durum olan “kaynak”la ya da benzer olgularla anlatılması aşamasında *çağrışımlardan* yararlanılabilir. Çünkü bahsi geçen kavram, çok güçlü bir öğrenme ve öğretme aracıdır. Bunun zemininde, dünyayı daha kolay algılamayı sağlayan bir görme biçimi mevcuttur. Bilinmeyen kavramlar, nesnelere, olaylar ya da olgular, çocukların bildiği kavramlarla ilişki kurularak anlamlandırılmaya çalışılır. Böyle bir çalışmayla okul öncesi çocuklarının kişisel algıları da ortaya çıkmış olur. İnsanlar benzetmeler yoluyla çevrelerinden ve çevrelerinde gördüklerinden anlamlar çıkarırlar. Bu şekilde deneyimlediğimiz bir dünyanın söylemsel niyetini de ortaya koymuş oluruz. Anlam çıkarma, çocuklarda ise ancak bir başkasının yardımıyla gerçekleşir. O halde, okul öncesi öğretmenlerinin bu dönemde çocukları nasıl yönlendirecekleri önemli bir konudur.

Metafor kavramını; okul öncesi çocuğunun değil, öğretmenin bilmesi ve anlaması beklenir. “Metaforik anlamda herhangi bir şeyin var olmasından ziyade onun ne anlam ifade ettiği, nasıl algılandığı ve bunun nasıl ifade edildiği önemlidir.” (Soydan, 2011: 20). Dolayısıyla öğretmenin bilinçli bir şekilde verdiği örnekler, çocuğun betimleme, benzetme, yorumlama ve hatta analitik düşünme becerisini geliştirecektir. Metaforlar vasıtasıyla zihin; bir anlama/kavrama biçiminden bir başka anlama/kavrama biçimine doğru aktifleşir. Böylece beyin bir zihin haritası ortaya çıkarır. Ortaya çıkan bu haritalama; okul öncesi dönemde henüz soyut düşünce becerisi tam olarak gelişmemiş olan çocuklar açısından çok önemlidir. Metaforlar vasıtasıyla yapılan ufak çaplı çalışmalar çocukların bireysel gelişmeleri açısından da son derece önemlidir. Bu çalışmalarla çocuğun zihinsel imgeleri açığa çıkarılabilir. Çocuklara söylenen ya da gösterilen kavram ve olgularla öğrenciler metafor üretebilirler. Bu nedenle okul öncesi öğrenciler için etkinlikler kapsamında alternatif metaforlar oluşturulabilir.

Okul öncesi çocuklara, özellikle 60-72 aylık arası, yapılacak konuşma becerileri etkinliklerinde; isim, fiil, sıfat kullanımıyla anlaşılması zor olan bir varlığı, nesneyi, olayı ya da düşünceyi anlaşılabilir hâle getirerek çocuğa farklı bakış açıları kazandırılabilir. Çocukların gündelik hayatlarında onlara tanıdık gelen kavramları, bilmedikleri kavramlarla ilişkilendirerek öğrenme sürecinde üretici düşünceyi geliştirebilecek etkinlikler yapılabilir. Örneğin; çocuklara gösterilecek olan resimlerin, nesnelere, kitaplardaki görsellerin onlar için ne anlam ifade ettiğini ve nasıl algılandığının cevabını almak üzere hazırlanmış sorular ya da ortamlar kendiliğinden bir metaforik algı sürecini başlatacaktır. Burada çocukların benzetmeler yapması; bir diğer resim, nesne yahut görselle ilişkilendirme yapması doğrudan bir anlayış oluşturabilecektir.

Değişik bakış açıları sağlama ve değişik yönlerden değerlendirme bir nevi “metafor teorisi” oluşturacak ve bu sadece okul öncesi çocukları için uygulanacak bir yöntem olacaktır. Özellikle böyle bir yöntem sayesinde çocuğun anlama kapasitesi sınırlarını da zorlamaya başlayacaktır. Lakoff & Johnson (1980: 138), metaforların geleneksel olduğunu ve her kültürün özelliklerini yansıttığını söylerler. “Geleneksel algılamamın dışındaki metaforlar, düşsel ve yaratıcıdır. Böylece metaforlar davranışlara, algılara ve inanışlara yeni bir boyut kazandırılabilirler.” (a.g.e, 1980: 138).

Metaforların özgün olduğunu söylersek; ilkokula başlamadan önceki son basamakta özgün düşüncelerle temasa geçen çocuk, kendi kültürünü yansıtan metaforlar sayesinde bireyselleşmeye başlayacaktır.

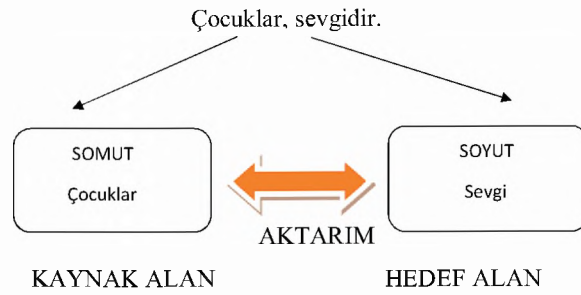
Metaforik Algının Çocuk Açısından Önemi

Çarpıcı ifadelerle bir nesne, kavram, resim ve görsel hakkında söylediğimiz şeyler daha önce ifade ettiğimiz bahsi geçen unsurların özelliklerini ön plana çıkarır. Bundan hareketle metaforlar okul öncesi (60-72 ay) çocuklar açısından neye yarar?

- Çocuğun dilini zenginleştirir.
- Çocukta üretici düşünmeyi sağlar.

- Anlamlandıramadığı soyut kavramları, düşünceleri zihninde tasarlamaya ve ifade etmeye başlar.
- Somuttan soyuta doğru ilerlenen bu ilk süreçte “benzetmeler” tanıdık hâle gelmeye başlar.
- Çocuk gördüğü nesnel dünyayı kendi dünyası hâline getirmeye yönelir.

Kavramsal metafor örneği:

Çocuklara verdiğiniz bu örnekte; “sevgi” anlam vurgusunu üzerine çeker. Böylece somut sözcüğe aktarılan “sevgi” kavramı, çocukların “sevgi” üzerinde düşünmesini ve farklı bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur.

Çocuklar mutluluktan uçuyorlar.

Yukarıdaki örnekte; pozitif bir duygusal durumun niteliği ön plana çıkartılmıştır. Cümlede var olan deyim anlamasalar bile; “uçmak” eyleminin özgürlüğü, serbestçe dolaşmayı çağrıştıracakı kesindir. Hele ki fiilin önündeki “mutluluktan” sözcüğü, “uçma” eylemini ön plana çıkaracak ve anlatılmak istenen duygu, çocuklar tarafından kolayca algılanacaktır.

Çocuklar mutluluğun zirvesinde.

Yukarıdaki örnekte ise; ön plana çıkacak olan sözcük gene “mutluluk”tur. Çünkü çocuklar soyut bir kavram da olsa bu kavramı kolayca algılayacaklardır. Sözcük daha önce çocuklar tarafından tecrübe edilmiş ve alışıldık bir kavram hâline gelmiştir. Hâlbuki “mutluluk” sözcüğü soyuttur. Örnek cümlede ise tam tersi bir durum gelişmiş ve somut bir kelime olan “zirve”, “mutluluk” sözcüğüyle birlikte kullanılıp isim tamlaması

oluşturmuştur. O yaştaki çocuk açısından her iki sözcük soyut bir anlam kazanacak ve zihninde şekillerle biçimlenecektir. Elbette burada öğretmene düşen sorumluluk oldukça fazladır. Öğretmen, cümlenin açılımını özenle yapacak ve gerekirse başka örneklerle, görsellerle, alternatif metotlarla çocuğun anlamasını kolaylaştıracaktır.

Cocuklar, yaptığınız kötü bir oyundu!

Yukarıdaki cümlede farklı bir durum vardır; “oyun” kelimesi bağlam içinde soyut bir sözcüktür. Bağlamdan bağımsız baktığınızda ise “somut”tur. Cümlenin anlamında öne çıkan sözcük ise “kötü”dür. Soyut bir sözcük olan “kötü”, cümle içinde zevkle yapılan eğlenceli bir eylemin kimi zaman “kötü” sonuçlar doğurabileceğini ifade eden önemli bir göstergedir. Belki de çocuklar tarafından metaforik olarak algılanması en zor cümle yapılarından biridir. Çünkü cümle içinde soyuttan soyuta aktarma olarak; hem kaynak sözcük hem de hedef sözcük soyuttur. Ancak, bu tarz zor yapılar ve buna yönelik olarak yapılacak etkinlikler, çocukların algı düzeylerini metaforik anlamda yükseltecektir.

Bu örneklerin hepsi beynin çift yönlü çalışmasına yöneliktir. Görsel düşünme ve modelleme yapabilme becerisini arttıran çok yönlü etkinlikler son yıllarda dünyada odak eğitim yöntemleri hâline gelmiştir. Analitik düşünme, sentezleme, analiz yaparak değerlendirme gibi becerilerin dengeli bir biçimde artabilmesi için metaforik algı çalışmaları gereklidir. Birbirinden farklı kavramların bağlam içinde anlamsal yer değiştirmeleri ya da aktarılması çok küçük yaşlarda ortaya çıkan bir durumdur ama bu bilinçli bir beyin/zihin fonksiyonu değildir.

Dolayısıyla dil karışıklıklarının önüne geçmek için okul öncesi dönemde yapılacak soyuttan somuta ve somuttan soyuta ya da bağlam içinde soyuttan soyuta aktarma çalışmaları ile kaynak nesne, olay, olgu, resim/görsel üzerinde durarak çevre-çocuk ilişkisi daha kolay sağlanabilir. Yaptığımız literatür çalışmaları neticesinde bugüne kadar Türkiye’de konuyla ilgili yapılan çalışmaların okul öncesi dönemden sonraki eğitim basamakları

için yapıldığını görmekteyiz. Ancak okul öncesi dönem için bilinçli bir çalışma yapılmamış ve algılama yöntemi geliştirilmemiştir. Hâlbuki insanoğlunun ilk dil çalışmaları bebeğin anne karnındaki “duyma” eylemiyle gerçekleşmektedir. Bu nedenle, alandaki hemen hemen bütün ekoller ilk olarak dilin duyularak öğrenildiğini söylerler. Bundan yola çıkarak; okul öncesi dönemde özellikle 60-72 aylık yaş aralığındaki çocukların metaforik algı çalışmalarına ilgi göstereceklerini ve soyut kavramları tanımlamak için “metafor”lardan faydalanmayı benimseyeceklerini vurgulayabiliriz.

Alkış'ın (2005: 84)'de aktardığı şekliyle Platten (1995) çalışmasında, 7 yaşındaki çocukların coğrafi terimleri anlama düzeylerini belirlemek amacıyla coğrafya müfredat programında yer alan 30 coğrafi kavramı tespit etmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, bu yaştaki çocukların belirlenen kavramları anlamada büyük zorluklar yaşadıklarını hatta genelde yanlış anlamaların olduğunu ortaya koymuştur.

7 yaşında ve ay hesabıyla 84 aylık olan bir çocuğun bu kavramları anlamada zorlanmasının sebepleri arasında; okul öncesi dönemde metaforik algılarını geliştirecek dil çalışmalarının yapılmamış olmasıdır. Pedagojik eğitim anlayışıyla dil becerilerinin gelişimine bakıldığında sıradan bir yol izlendiği, algı biçimlerinin zeminini oluşturabilecek belirgin ve özel çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Eğitim sisteminde dünyanın birçok ülkesinin örnek aldığı Finlandiya'da metaforik algı biçimleriyle yapılan çalışmalar rutin beceri etkinlikleri olarak görülmekte ve sıradan kalıplar üzerine oturtulmamaktadır.

Öneriler:

- Okul öncesi dönemdeki dil çalışmalarında “Okul Öncesi Eğitim Programı” dahilinde uygulama araçları yeniden düzenlenebilir.
- Okul öncesi öğretmenleri “metaforik algı” konusunda bilgilendirilmeli ve özellikle üniversitelerin Okul Öncesi Öğretmenliği bölümlerinin 4 yıllık eğitim programları içerisine “dil becerileri” çalışmaları adı altında “metaforik algı”yla ilgili özgün dersler eklenebilir.

- Derslerde metaforların kullanım alanları genişletilip öğrencilerin üretici düşünme yetenekleri geliştirilebilir.
- Öğretmenler de “metaforlar” sayesinde kendilerine yeni bakış açıları kazandırabilirler.

Kaynaklar

- Aksan, D. (1998). *Dilbilim Seçkisi: Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılarda Çeviriler*, Ankara: TDK Yayını.
- Alkış, Seçil, (2005). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Coğrafya Konularıyla İlgili Kavramların Belirlenmesi (2004 Programına Göre), *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 11, Ocak, s: 83-92.
- Aristoteles, *Poetika*, çeviren: İsmail Tunalı, 1995, İstanbul Kitabevi.
- Aristoteles, *Poetika*, çeviren: Samih Rifat, K Kitaplığı, 2003, 95 sayfa
- Aydın, İ. H. (2006). Bir Felsefi Metafor “Yolda Olmak”, *Dilbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:3, s: 9-22.
- Demir, G. Y. (2005). Çevirenin Önsözü. Yazarlar: G. Lakoff & M. Johnson. *Metforlar: Hayat, Anlam ve Dil*, s. 11-15. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Forceville, C. (2002). The Identification of Target and Source in Pictorial Metaphors, in: *Journal of Pragmatics*, Vol: 34 (1), p: 1-14.
- Goreth, M. (1998). *Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metfor*, Çeviren: Gündüz Bulut, Yayına Hazırlayan: Zülfü Dicleli, Aralık, İstanbul: Mess Yayınları.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*, (Çeviren: M. Yalçın), Ankara: İmge Kitabevi.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metforlar: Hayat, Anlam ve Dil*, Çeviren: G. Y. Demir, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Mehmet H. Doğan, *Aristoteles/Retorik*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Palmquist, P. A. (2001). Cognitive Style and Users, Metaphors for the Web: An Exploratory Study, *Journal of Academic Librarianship*, Vol: 27, Issue: 1, p: 24-32.
- Platten, Linda, -1995a: Talking Geography: an Investigation into Young Children's Understanding of Geographical Terms Part-1, *International Journal of Early Years Education*, Vol.3, Number:1 (Spring), 74-91.
- Platten, Linda -1995b: Talking Geography: an Investigation into Young Children's Understanding of Geographical Terms Part-2, *International Journal of Early Years Education*, Vol.3, Number:3 (Autumn), 69-8.

Soydan, M. (2011). Sinema Filmi ile İlgili Metaforlar: Öğretim Üyelerinin Sinema Filmi Algıları, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3). 9-31.

Uğur, Nizamettin (2007). Metafor Kavramını Algılama Türleri, *Yasak Meyve Dergisi*, Ocak-Şubat 2007, Sayı: 24.

Yob, I. M. (2003). Thinking Constructively With Metaphors. *Studies in Philosophy and Education*. Vol: 22n2, p: 127-138.

İnternet Kaynakları:

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.buyukturkcesozluk.com/kelime/metafor>